

Türkiye’de İhracat: 2013 Yılı Değerlendirmesi

HATİCE KARAHAN • ERDAL TANAS KARAGÖL

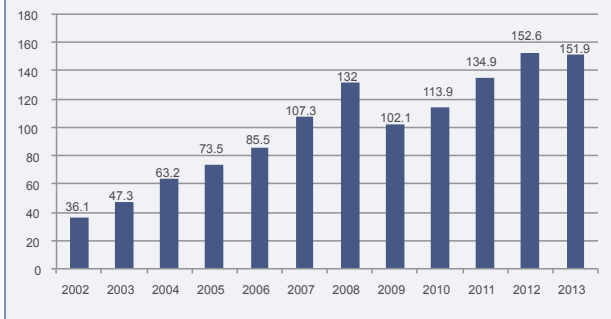
- 2013 yılında ihracat nasıl gelişti?
- Küresel ölçekte Türkiye ekonomisi ihracat pazarları dağılımı nasıldır?
- 2014 dış ticaret beklentileri nelerdir?

Türkiye ekonomisinde ihracat ekonomik gelişmenin ve ekonomik büyümenin en önemli unsurlarından biridir. 2002 sonrası ekonomide yaşanan dönüşüm, ihracat oranlarında da rekorları beraberinde getirmiştir. Türkiye ekonomisi küresel rekabet ortamında 2002 yılından itibaren girdiği yeni ekonomik süreçle birlikte sürekli artan bir pazar büyüklüğüne ulaşmıştır. Ayrıca dış ticaret hacmi 2008 küresel ekonomik kriz yılına kadar sürekli artmıştır. 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle dış ticaret hacmi düşmüş fakat 2010 yılındaki hızlı toparlanmayla birlikte dış ticaret hacminde artış başlamış ve ihracat da artmaya devam etmiştir. Böylece 2011 yılında 134,9, 2012 yılında 152,6 milyar, 2013 yılında ise ihracat 151,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Bununla birlikte, 2012 yılındaki ihracat artışında altın ticaretinin önemli bir rol oynadığı belirtilmelidir. Nitekim 2013 yılında ihracatın yüzde 0,4 oranında düşmesine de, bu durumun sebep olduğu görülmektedir. Bir diğer deyişle, 2013 yılında mal ihracatında önemli artışlar gerçekleşmiş ancak altın ihracatının baz etkisi nedeniyle toplam ihracat bir miktar düşüş kaydetmiştir. (Grafik 1). Bu bağlamda 2013 yılı için Orta Vadeli Program 2014 – 2016’da hedeflenen 153,5 mil-

yar dolarlık hedeften düşük kalan ihracatın performansında, küresel ekonomide süren belirsizlikler ve özellikle Ortadoğu’daki gerginlikler de ayrıca rol oynamıştır.

GRAFİK 1. YILLARA GÖRE İHRACAT MİKTARI (MİLYAR DOLAR)

Kaynak: TÜİK

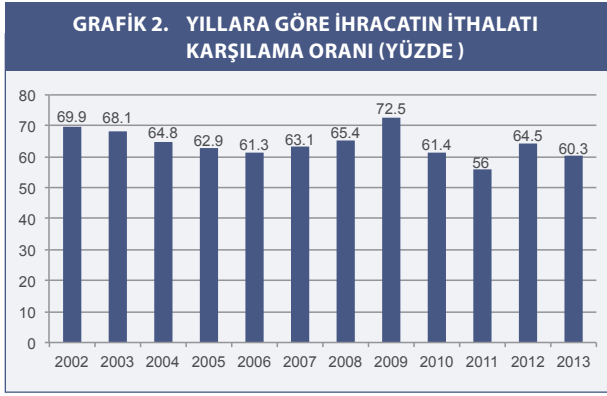
Öte yandan, 2013 yılında altın ticareti ithalat karanadında da gözle görülür bir artış kaydetmiştir. yüzde 90,2 oranında büyüme kaydeden kıymetli taşlar ve metaller faslı ithalatı, 2013 ithalat artış hızına 3,3 puanlık katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, makineler ve motorlu kara taşıtları fasıllarında görülen çift haneli artışların da katkısıyla, 2013 yılında ithalat yüzde 6,4 oranında

HATİCE KARAHAN

1999 yılında Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü’nden mezun oldu. 2001 yılında Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümü’nden yüksek lisans derecesi aldı. 2006 yılında Ekonomi doktorasını tamamladığı Syracuse University’de, aynı zamanda araştırmacı ve okutman olarak çalıştı. 2010-2012 yılları arasında MÜSİAD’da Genel Sekreter Yardımcısı ve Ekonomi Danışmanı olarak görev yaptı. Karahan, 2012’den bu yana çalışmalarını TÜBİTAK’ta sürdürmektedir. Halen İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi Bölümü’nde ders vermekte olan Karahan, ayrıca TIM Ekonomi Danışmanı olarak da görev yapmaktadır.

ERDAL TANAS KARAGÖL

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölümünden 1992 yılında derece ile mezun oldu. Yüksek lisansını Connecticut Üniversitesi’nde tamamladı. Doktorasını ise 2002 yılında İngiltere’de York Üniversitesi’nde “Dış Borçlar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi ve Dış Borç Öteleme Riski” konusu üzerinde tamamladı. Ekonomik Büyüme, Savunma Ekonomisi, Dış Borçlar, Borç Krizleri, IMF Stand-by Anlaşmaları, Enerji Ekonomisi, Kamu Harcamaları, Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk konularında yayınlanmış yayınları bulunmaktadır. Halen, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünde profesör olarak çalışmaktadır.

yükselerek 251,7 milyar dolara ulaşmıştır. Bunun sonucunda 2013 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 60,3 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 2).

İHRACATIN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

2013 yılı ihracatında imalat sektörü daha önceki yıllarda olduğu gibi ağırlığını korumuştur. Sektörün toplam ihracat içindeki payı 2012 yılına göre 0,8 puan düşüş kaydederek yüzde 93,1 olmuştur. Buna karşılık, tarım ve madencilik sektörleri de 0,4 puanlık artışlarla sırasıyla yüzde 3,9 ve yüzde 2,6 oranlarında dilime sahip olmuştur.

2013 ihracatı fasıllar bazında incelendiğinde ise, en yüksek ihracatın sırasıyla yüzde 11,2, yüzde 8,6 ve yüzde 6,5 oranında paylarla, motorlu kara taşıtları, kazanlar ve makineler ile demir ve çelik sektörlerinde kaydedildiği görülmektedir (Tablo 1). Bunu, elektrikli makine ve cihazlar ile örme giyim eşyası fasılları takip etmektedir. 2013 yılında en çok ihracat yapan ilk 15 fasıl arasında ihracatı en hızlı artan sektörler sırasıyla mobilyalar, motorlu kara taşıtları ve plastikler olmuştur. Motorlu kara taşıtları, toplam ihracat artış hızına en yüksek puan katkısı yaparken, bunu kazanlar ve makineler ile örme giyim eşyası fasılları izlemiştir. 2013 yılında ihracatın yüzde 0,4 puan düşüş kaydetmesinde ise, altın ticaretini kapsayan kıymetli taşlar ve metaller faslındaki yüzde 57,3'lük düşüş önemli rol oynamıştır. Toplam ihracat hızını 6,1 puan aşağı yönlü etkileyen bu gelişme, altın hariç mal ihracatının esas itibarıyla oldukça iyi bir performans sergilediğine işaret etmektedir. Demir çelik ve mineral yakıtlar – yağlar da 2013 yılında ihracat büyüme hızını olumsuz etkileyen diğer iki fasıl olmuştur.

İHRACATIN İLLER BAZINDA DAĞILIMI

Türkiye ekonomisi ihracatında son yıllarda iller bazında da önemli iyileşmeler gerçekleşmiştir. İhracatın yurt

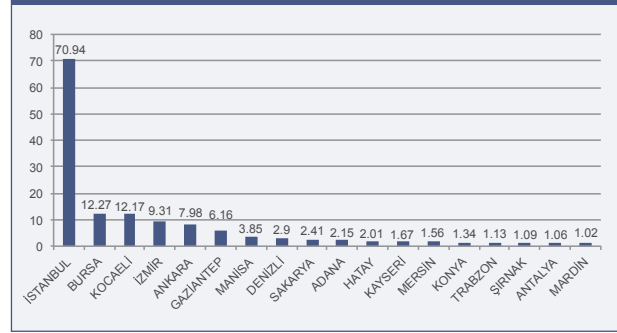
TABLO 1. 2013 YILINDA FASILAR BAZINDA İHRACAT (İLK 15 FASIL)

Fasıl	İhracat (milyar dolar)	İhracat Payı (yüzde)	İhracat Artış Hızı (yüzde)	Toplam İhracat Artış Hızına Katkı (puan)
Motorlu kara taşıtları	17,0	11,2	12,3	1,2
Kazanlar ve makineler	13,0	8,6	8,3	0,7
Demir ve çelik	9,9	6,5	-12,3	-0,9
Elektrikli makine ve cihazlar	9,6	6,3	1,9	0,1
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	9,3	6,1	10,0	0,5
Kıymetli taşlar ve metaller	7,0	4,6	-57,3	-6,1
Mineral yakıtlar ve yağlar	6,7	4,4	-12,9	-0,7
Demir çelikten eşya	6,2	4,1	1,1	0,0
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	5,7	3,8	5,3	0,2
Plastikler ve mamulleri	5,6	3,7	11,9	0,4
Yenilen meyvalar	4,0	2,6	4,3	0,1
Mobilyalar	2,8	1,9	17,0	0,3
Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar	2,7	1,8	10,8	0,2
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	2,4	1,6	5,0	0,1
Halılar	2,2	1,4	9,6	0,1
Toplam İhracat	151,9	100	-0,4	

Kaynak: TÜİK

genelinde dağılımına bakıldığında 2011 yılında 16, 2012 yılında ise 17 il 1 milyar doların üzerinde ihracat gerçekleştirirken, 2013 yılında bu sayının 18'e çıktığı gözlenmektedir. 2013 yılında söz konusu 17 ile Mardin de eklenmiştir. Bu iller 2013'te toplam ihracatın yüzde 93'ünü gerçekleştirmiştir. En çok ihracat yapan il 70,94 milyar dolar ile İstanbul olurken, 12,27 milyar dolar ile Bursa ikinci, 12,17 milyar dolar ile de Kocaeli üçüncü sırada yer almıştır. Bu illeri, İzmir, Ankara, Gaziantep, Manisa ve Denizli takip etmiştir (Grafik 3).

GRAFİK 3. İLLER BAZINDA İHRACAT MİKTARI (2013, MİLYAR DOLAR)

Kaynak: TÜİK

İHRACATIN ÜLKE GRUPLARINA VE ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

Küresel ekonominin ve siyasi dengelerin tam olarak rayına oturmadığı 2008-2009 ekonomik krizi sonrasındaki dönemde Avrupa Birliği ülkelerinin Türkiye'nin ihracatı içindeki payı azalarak özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine kaymıştır. Dolayısıyla Türkiye, küresel krizden sonra hemen kendine gelemeyen gelişmiş ülkelere kaybetmiş dış ticaret pazarını genişletmesi yaparak telafi etmiş ve yoluna hızla devam etmiştir. Fakat Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da son yıllarda giderek tırmanan gerilimli ortam ve bunun dış politikayla etkileşimi 2013 yılında Türkiye'nin bölgeyle olan ticari ilişkilerini yavaşlatmıştır. Bu bağlamda,

2013 yılında yüzde 16,1 oranında düşüş kaydeden Yakın ve Ortadoğu ülkelerine ihracatın, bir önceki yıla göre toplam ihracat içindeki payının 4,4 puan azalarak yüzde 23,4'e gerilediği dikkat çekmektedir. Buna karşılık, 2013 yılının ikinci yarısında resesyondan çıkan ve yavaş da olsa toparlanma belirtileri gösteren Avrupa ülkelerine ihracat yüzde 6,2 oranında artmış ve pastadaki dilimini 2,5 puan artırarak yüzde 41,5'a çıkarmıştır. Bununla birlikte, Diğer Asya kategorisindeki ülkeler de yıllık yüzde 13,8 oranındaki artışla, Türkiye'nin ihracatındaki paylarını 1 puan artırarak 7,9'a yükseltmiştir. Afrika ülkelerinin payında da 0,5 puanlık bir artış göze çarpmaktadır (Tablo 2).

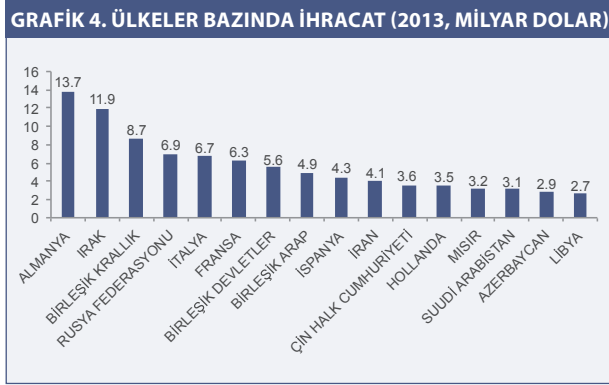
TABLO 2. ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT, 2012 - 2013

	2012	yüzde pay	2013	yüzde pay	yüzde değişim
A- AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (28)	59 398 377	39	63 055 329	41,5	6,2
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	2 294 934	1,5	2 413 019	1,6	5,1
C- DİĞER ÜLKELER	90 768 426	59,5	86 400 202	56,9	-4,8
1- DİĞER AVRUPA	14 166 917	9,3	14 226 667	9,4	0,4
2- AFRİKA	13 356 851	8,8	14 158 642	9,3	6
Kuzey Afrika	9 443 604	6,2	10 047 333	6,6	6,4
Diğer Afrika	3 913 246	2,6	4 111 309	2,7	5,1
3- AMERİKA	9 623 267	6,3	9 696 460	6,4	0,8
Kuzey Amerika	6 662 554	4,4	6 563 551	4,3	-1,5
Orta Amerika ve Karayip	769 630	0,5	1 004 394	0,7	30,5
Güney Amerika	2 191 084	1,4	2 128 515	1,4	-2,9
4- ASYA	53 025 802	34,8	47 630 695	31,4	-10,2
Yakın ve Ortadoğu	42 451 153	27,8	35 597 349	23,4	-16,1
Diğer Asya	10 574 649	6,9	12 033 346	7,9	13,8
5- AVUSTRALYA VE YENİ ZELANDA	490 339	0,3	538 563	0,4	9,8
6- DİĞER ÜLKE ve BÖLGELER	105 250	0,1	149 176	0,1	41,7
İHRACAT GENEL TOPLAMI	152 461 737	100	151 868 551	100	-0,4

Kaynak: TÜİK

2013 ihracatı ülkeler bazında ele alındığında ise, en yüksek ihracatın sırasıyla 13,7 milyar, 11,9 milyar ve 8,7 milyar dolar ile Almanya, Irak ve İngiltere'ye yapıldığı görülmektedir. Bu sıralamayı, Rusya, İtalya ve Fransa izlemektedir. İhracat artış hızında ise 2013 yılında en dikkat çeken ülkeler, sırasıyla yüzde 28,7 ve yüzde 27,1 büyüme kaydeden Libya ve Çin olmuştur. İspanya pazarı da yüzde 16,7 oranındaki artışla 2013'te yeniden canlanmış ve İspanya'yı yüzde 10,5'lük artışla Irak'a yapılan ihracat takip etmiştir.

Öte yandan, Ortadoğu'ya yapılan ihracattaki düşüş, ülkeler bazında da kendisini açıkça göstermektedir. Bu kapsamda, en hızlı düşüşler sırasıyla yüzde 57,7 ve yüzde 39,2 ile İran ve BAE'ne yapılan ihracatlarda kaydedilmiştir. Bu ülkelere yapılan ihracattaki düşüşte, 2012 yılındaki yüksek altın ihracatının 2013 yılında gerilemesi önemli rol oynamıştır. Bununla birlikte, Mısır ve Suudi Arabistan pazarlarında da yıllık yüzde 13 daralma gerçekleşmiştir (Grafik 4).

Tüm bu veriler dahilinde, 2013 yılında Türkiye ihracatını yukarı yönlü etkileyen en önemli katkıların sırasıyla 0,8 ve 0,5 yüzde puan ile Irak ve Çin'den geldiği gözlenmektedir. İspanya ve Libya da, yıllık ihracat büyümesine 0,4'er puanlık katkıda bulunmuş-

tur. İhracat hızını kesen en büyük iki etken ise, İran ve BAE'den gelmiştir. Bu iki ülke 2013 ihracat hızını toplamda 5,9 puan aşağı çekmiştir.

SONUÇ VE 2014 BEKLENTİLERİ

2002 yılı sonrasında ekonomi ve dış politikadaki dönüşümle birlikte büyük bir ivme kazanan Türkiye ihracatı, 2012 yılında en yüksek seviyesine ulaşmış ve aynı yıl GSYH büyümesini sırtlayan faktör olmuştur. Bununla birlikte, 2012 yılındaki ihracat gerçekleşmesinde büyük ölçüde altın ticaretini kapsayan kıymetli metaller ve taşlar faslının ciddi biçimde artarak ihracat pastasında yüzde 10,7'lik paya ulaşması ve sonrasında düşüşe geçmesi, ihracatın 2013 yılında yüzde 0,4 oranında düşmesine sebep olmuştur.

151,9 milyar seviyesinde gerçekleşen 2013 yılı ihracatı, altının baz etkisi nedeniyle düşüş kaydetmiş olsa da, mal ihracatında yüzde 6 civarında önemli bir artışa imza atmıştır. Altının sebep olduğu olumsuz baz etkisi, ilgili ülkeler olan İran ve BAE'ye yapılan ihracattaki sert düşüşten de anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, gerek altın ticareti gerekse siyasi gerginlikler nedeniyle Türkiye ihracat pazarlarında daralma kaydeden Ortadoğu ülkeleri, paylarını yavaş da olsa toparlanma sürecine giren Avrupa ülkelerine ve Çin'in de aralarında bulunduğu Asya ülkelerine bırakmıştır.

Öte yandan, 2013 yılı son dönemine ait veriler, dünya ticaretinin giderek iyileşme gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu küresel iyileşmede en büyük katkı ise, Avrupa ülkelerinin gerçekleştirdiği göze çarpmaktadır. Dolayısıyla, gerek başta en büyük ticaret partneri olan Avrupa'nın ve aynı zamanda diğer ülkelerin ticaretinde görülen hızlanmalar gerekse altın ticaretinin baz etkisinin kaybolması nedeniyle, 2014 yılında Türkiye ihracatının, 2013'teki olumlu performansına ivme kazandırması beklenmektedir. Söz konusu ivme artışı, 500 milyar dolar olarak belirlenen 2023 ihracat hedefi için de büyük önem taşımaktadır.